

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА СПОСОБИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Томілінські читання

Матеріали VIII науково-практичної конференції
з міжнародною участю

м. Харків, 30 жовтня 2025 року

Харків – 2025

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
Харківський національний медичний університет**

**ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ:
ПРОБЛЕМИ ТА СПОСОБИ
ЇХ ВИРІШЕННЯ**

Томілінські читання

*Матеріали VIII науково-практичної конференції
з міжнародною участю*

м. Харків, 30 жовтня 2025 року

Харків
ХНМУ
2025

УДК 614(477)(082)
Г 87

Затверджено
Вченою радою ХНМУ.
Протокол № 16 від 27.11.2025 р.

Редакційна колегія: О. А. Наконечна, К. Г. Помогайбо,
В. Г. Нестеренко, К. М. Сокол,
А. А. Подпрядова, Н. М. Мартиненко

Г87 **Громадське здоров'я в Україні: проблеми та способи їх вирішення «Томілінські читання»** : матеріали VIII науково-практичної конференції з міжнародною участю, Харків, 30 жовтня 2025 р. / Ред. кол.: О. А. Наконечна, К. Г. Помогайбо, В. Г. Нестеренко та ін. Харків, 2025. 262 с.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17642172>

УДК 614(477)(082)

© Харківський національний
медичний університет, 2025
© О.А. Наконечна, К.Г. Помогайбо,
В.Г. Нестеренко та ін., 2025

ЗМІСТ

Секція 1.

ІСТОРІЯ МЕДИЦИНИ

Томілін В.Г., Томіліна Т.В.

Віктор Павлович Голік. Портрет заслуженого професора. Харківський національний медичний університет. До 80-річчя від дня народження завідувача кафедри ортопедичної стоматології (1996–2014 рр.) 12

Родинський Р.О., Зайцев В.В.

Обласна клінічна лікарня імені І. І. Мечникова під час першої світової війни та української революції (1914–1920) 14

Рябокоть Є.М., Рябокоть Р.Є.

Аналіз інтеграції дисциплін громадського здоров'я в підготовці лікаря-одонтолога на одонтологічному факультеті (1921–1927 рр.) 16

Романенко А.В.

Козацьке здоров'я 18

Рябокоть Є.М., Рябокоть Р.Є.

Теми громадського здоров'я у дипломних роботах майбутніх лікарів-одонтологів Харківського державного медичного інституту у 1920–1930-х роках ХХ століття 22

Перцева Ж.М.

Діяльність Д. М. Калужного у контексті епідеміологічних викликів ХХ ст. 24

Martynenko N.M., Ozel Zeynep

Features of the organization and achievements of military medicine in the Arabic World during the middle ages 28

Секція 2.

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Лехан В.М.

Методологія розробки індикаторів для первинної медико-санітарної допомоги 33

Сердюк О.І., Просоленко Н.В., Парфьонова І.І.

Охорона здоров'я в умовах сучасних викликів..... 35

Донік О.М.

Сучасні тенденції та перспективи розвитку первинної медичної допомоги в Україні..... 37

Заславський Д.Д., Ейсмунд-Малевич Г.А., Кий-Кокарєва В.Г.

Роль волонтерства та громадських організацій у системі охорони здоров'я в умовах війни 39

Краснікова А.М. Організація надання домедичної допомоги в умовах повномасштабного вторгнення.....	126
Ромогайбо К.Г., Подприядова А.А., Sokol К.М. Medical and social aspects of diseases that are priorities for the healthcare system in the world and in Ukraine	127
Sokol К.М., Kupina O.V., Olkhovska A.B. Organizational aspects of accessibility of medical and pharmaceutical care for hypertensive disease in Ukraine.....	130
Mishchenko M.M., Mishchenko O.M. Brain strokes: current trends, diagnosis, treatment, and rehabilitation	134

Секція 6.

МЕДИКО-СОЦІАЛЬНІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЗДОРОВ'Я, ПРОФІЛАКТИЧНІ СТРАТЕГІЇ

Кузнецова М.О., Помогайбо К.Г. Ознаки залежності від мобільних телефонів серед здобувачів Харківського національного медичного університету	137
Приходько Н.І., Помогайбо К.Г. Інтеграція громад у процеси формування здорового способу життя.....	138
Усенко С.Г., Рязанова О.А. Аналіз показників захворюваності на рак молочної залози в Харківській області: динаміка та сучасний стан.....	140
Масікевич А.Ю., Жуковський О.М., Забродський І.С. Сучасні виклики екологічної безпеки Буковинських Карпат	141
Мякина О.В., Нещенко О.О., Ващук М.А. Підтримка здоров'я і якісного життя літніх людей: існуючі програми та ініціативи	144
Мартиненко Н.М., Григоров М.М., Григоров М.С. Функції та можливості застосування бібліотерапії	148
Бордюжевська Л.В., Подприядова А.А. Стрес як чинник омолодження інсультів в Україні.....	153
Шанигін А.В., Бабієнко В.В., Талалаєв К.О. Економіка змін клімату: тематичні дослідження та найкращі практики в охороні здоров'я	155
Мякина О.В., Нещенко О.О. Здоровий спосіб життя як джерело здоров'я: трактування та складові.....	157
Ричкова Ю.П., Трегуб П.О. Медико-соціальні особливості психологічного сприйняття діагнозу ВІЛ-інфекція у пацієнтів, які отримують антиретровірусну терапію	160

Після перевірки стану людини та виклику медиків, за наявності можливості та відповідних знань, слід надати домедичну допомогу.

Насамперед необхідно оцінити чи перебуває постраждалий у свідомості, перевірити дихання та наявність кровотеч. У разі відсутності дихання першочергово слід провести СЛР (серцево-легеневу реанімацію), в разі кровотечі – накласти джгут (залежно від масивності). До приїзду карети швидкої допомоги Ваше завдання полягатиме у наданні базової підтримки життєвих функцій.

Дотримання алгоритмів організації надання домедичної допомоги є великою допомогою медикам, оскільки існують травми, де межа між життям і смертю становить лише кілька хвилин [3].

Висновок. В умовах повномасштабної війни ефективна організація надання домедичної допомоги є ключовим фактором збереження життя як цивільного населення, так і військових.

Основним елементом цієї системи є своєчасне та правильне надання допомоги. Вміння оцінити безпеку та швидко вжити базових життєво необхідних заходів (зупинити кровотечу, забезпечити прохідність дихальних шляхів, виконати серцево-легеневу реанімацію) є критично важливим, оскільки ці дії значно підвищують шанси на виживання до прибуття професійної медичної допомоги.

Література:

1. Європейська статистика про вчасно і правильно надану домедичну допомогу
URL: https://brody-osvita.gov.ua/news/1702305182/?utm_source=chatgpt.com

2. Тактична медицина для України. URL:
https://www.pulse.charity/?utm_source=chatgpt.com

3. Центр тактичної медицини про базовий курс тактичної медицини. URL:
https://ictm.org.ua/?utm_source=chatgpt.com

MEDICAL AND SOCIAL ASPECTS OF DISEASES THAT ARE PRIORITIES FOR THE HEALTHCARE SYSTEM IN THE WORLD AND IN UKRAINE

Pomohaibo K.G., Podpriadova A.A., Sokol K.M.
Kharkiv National Medical University, Kharkiv, Ukraine

The problem of diseases that are priorities for the healthcare system has exceptional importance both globally and nationally. According to the World Health Organization (WHO), the main causes of premature mortality worldwide remain cardiovascular, oncological, and respiratory diseases, diabetes mellitus, as well as infectious diseases such as HIV/AIDS, tuberculosis, malaria, and emerging viral infections. Their high morbidity and mortality rates create a significant burden on the economy, the social sphere, and the healthcare system.

For Ukraine, this problem is particularly relevant due to long-term demographic challenges, population aging, the ongoing war, migration processes, and the growing share of chronic noncommunicable diseases. At the same time, the risk of spreading infections persists – controlling them is an important component of national security in the field of public health.

Priority diseases are those that:

- occur most frequently among the population;
- cause the highest number of deaths and disabilities;
- require the greatest expenses for treatment and rehabilitation;
- create serious social consequences, as they lead to loss of working capacity and reduced life expectancy.

Thus, priority is determined not only by medical indicators but also by economic and social factors.

Groups of Priority Diseases.

1. *Noncommunicable diseases (NCDs)*. These include cardiovascular diseases, cancer, chronic respiratory diseases, and diabetes mellitus. They are the leading cause of death worldwide and place the greatest burden on healthcare systems.

2. *Infectious diseases*. Despite medical progress, they continue to threaten humanity. Tuberculosis – particularly multidrug-resistant TB – HIV/AIDS, viral hepatitis, and new infections such as COVID-19 require enormous resources for control and prevention.

3. *Injuries and mental disorders*. Road traffic accidents, occupational injuries, and under wartime conditions combat injuries and amputations have become a serious issue. Mental disorders such as depression, anxiety, and post-traumatic stress disorder (PTSD) also significantly reduce people's quality of life.

Every year, 17.9 million people die from cardiovascular diseases – more than one-third of all deaths. Cancer ranks second, causing about 10 million deaths annually.

Chronic respiratory diseases account for more than 4 million deaths, and diabetes causes about 1.5 million deaths every year.

Infectious diseases remain dangerous: tuberculosis causes about 1.3 million deaths per year, and in 2022, over 630,000 people died from HIV/AIDS.

Unfortunately, Ukraine shows even more alarming figures. About 67 % of all deaths are caused by *cardiovascular diseases* – one of the highest rates in Europe. *Cancer* is in second place – over 12 % of all deaths. Each year, more than 20,000 new cases of *tuberculosis* are registered, a significant share of them being multidrug-resistant. About 250,000 Ukrainians live with *HIV*, with up to 12,000 new cases recorded annually.

Since the start of the war, the number of injuries, amputations, and mental disorders has sharply increased – posing a new and serious challenge for Ukraine's healthcare system.

Cardiovascular Diseases

According to WHO, cardiovascular diseases (CVDs) are a group of disorders of the heart and blood vessels. In 2022, about 19.8 million people worldwide died from CVDs – approximately 32 % of all deaths. Of these, 85 % were caused by heart attacks and strokes. More than three-quarters of CVD deaths occur in low- and middle-income countries (low-income – Sudan, Chad; middle-income – Ukraine, India, Pakistan, Turkey, Poland, Romania).

In Ukraine:

- CVDs are the leading cause of death – accounting for 60–70 % of all deaths;
- official data show that 66.1 % of all deaths in a given year are due to CVDs;
- over 24–25 million Ukrainians suffer from cardiovascular diseases, according to national statistics.

Diabetes Mellitus. Diabetes is a chronic disease that occurs when the pancreas does not produce enough insulin or when the body cannot effectively use the insulin it produces. This leads to elevated blood glucose (hyperglycemia), which over time can cause serious damage to the nerves and blood vessels.

According to the International Diabetes Federation (IDF) for 2025, there are about 589 million adults (aged 20–79) with diabetes worldwide – about 1 in 9 people. Type 2 diabetes accounts for more than 90 % of all cases. By 2050, this number is expected to rise to 853 million. In 2024, diabetes caused 3.4 million deaths – equivalent to one death every 9 seconds. Global health expenditures related to diabetes have exceeded USD 1 trillion, a 338 % increase compared to 2007.

In Ukraine (IDF, 2021). About 2.3 million adults (7.1 % of the adult population) live with diabetes. Around 108,643 people have type 1 diabetes, including 20,311 children and adolescents. According to WHO estimates, over 9 % of Ukrainians live with diabetes, which can lead to severe complications – heart attack, stroke, kidney failure, blindness, and limb amputations – if untreated.

During the war, the condition of patients with type 2 diabetes in Ukraine has worsened: the average HbA1c level increased from 7.8 % to 8.4 %, indicating poorer blood glucose control due to stress and limited access to medical care.

Oncological Diseases. These are a group of diseases characterized by uncontrolled growth and spread of abnormal cells that can invade any tissue or organ.

Global statistics. About 10 million deaths per year are caused by cancer. In 2020, the most common cancer types by new cases were: breast (2.26 million), lung (2.21 million), colorectal (1.93 million), prostate (1.41 million), non-melanoma skin (1.20 million), stomach (1.09 million), the highest mortality rates are from: lung cancer (1.80 million deaths), colorectal (916,000), liver (830,000), stomach (769,000), breast (685,000). Importantly, 30–50 % of cancer cases can be prevented by avoiding known risk factors.

Ukraine statistics fixed in 2022: 155,239 new cases of cancer (men – 75,825; women – 79,414). 84,153 deaths due to cancer (men – 47,415; women – 36,738). In 2018 there were: 169,817 new cases, 98,226 deaths. This shows a growth in cancer incidence and mortality rates in Ukraine.

Global Programmes and Initiatives to Combat Priority Diseases.

1. WHO R&D Blueprint. Aims to enable rapid research and response to outbreaks of dangerous infectious diseases.

2. The Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria. Aims to reduce mortality from these three major infections. Funds prevention, treatment, and monitoring programs in over 150 countries.

3. Global Alliance for Vaccines and Immunization (GAVI). Aims to ensure equitable access to vaccination in low-income countries. Supports national immunization programmes and reduces child mortality worldwide.

4. WHO Academy. Trains healthcare workers and leaders globally through online platforms for professional development and capacity building in public health.

5. Sustainable Development Goal 3: Good Health and Well-being. Aims to ensure healthy lives and promote well-being for all by 2030, including ending epidemics of HIV/AIDS, tuberculosis, malaria, and neglected tropical diseases, and reducing mortality from NCDs.

Global and National Initiatives in Ukraine. Ukraine is actively implementing international programmes and initiatives aimed at combating the most significant

infectious and noncommunicable diseases. These efforts are carried out in collaboration with WHO, the Public Health Center of the Ministry of Health of Ukraine, international partners, and donors.

One of the most important is The Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis, and Malaria, which has supported Ukraine since 2003, funding programs for the prevention, diagnosis, and treatment of HIV/AIDS and tuberculosis – even under wartime conditions. Thanks to this cooperation, mobile medical teams were created to provide care to patients in frontline regions.

Thus, improving the public health system, implementing WHO global initiatives, developing intersectoral partnerships, and increasing public awareness are key factors in reducing the burden of priority diseases and strengthening the nation's health.

References:

1. World Health Organization (WHO). «Cardiovascular diseases (CVDs)». URL: <https://www.who.int/health-topics/cardiovascular-diseases>
2. International Agency for Research on Cancer (IARC) / GLOBOCAN. Global Cancer Statistics 2020: Estimates of incidence and mortality worldwide for 36 cancers in 185 countries. CA: *A Cancer Journal for Clinicians* 71 (3): 209-249, 2021. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/33538338/> PubMed+1
3. International Diabetes Federation (IDF). «Diabetes country report – Ukraine». (IDF Europe). URL: <https://idf.org/europe/our-network/ukraine/> (дані 2021) International Diabetes Federation
4. WHO / United Nations. «Prevalence of noncommunicable disease risk factors in Ukraine». Київ, 2020. URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2020-11/WHO-EURO-2020-1468-41218-56060-eng_0.pdf The United Nations in Ukraine
5. Kovtun, G. I. «Cardiovascular diseases in Ukraine: results of a national epidemiological survey». *Reports of Vinnytsia Medical & Scientific Journal*, 2023. URL: <https://reports-vnmedical.com.ua/index.php/journal/article/view/1174>

ORGANIZATIONAL ASPECTS OF ACCESSIBILITY OF MEDICAL AND PHARMACEUTICAL CARE FOR HYPERTENSIVE DISEASE IN UKRAINE

Sokol K.M.¹, Kupina O.V.¹, Olkhovska A.B.²

¹*Kharkiv National Medical University, Kharkiv, Ukraine*

²*NTU «Kharkiv Polytechnic Institute», Kharkiv, Ukraine*

In today's conditions, one of the leading places in the economically developed countries of the world is occupied by cardiovascular diseases, which remain the leading global public health problem. A significant position among these diseases is occupied by hypertension, which can lead to serious cardiovascular complications, and is one of the main causes of mortality of the population of the whole world, including the population of Ukraine. In particular, 64 % of deaths in Ukraine are due to cardiovascular diseases [3, 4]. In addition to human suffering, cardiovascular diseases have serious economic consequences for the country. The economic costs of treating cardiovascular diseases significantly burden the country's economy.

According to the World Health Organization (WHO), the probability of premature death from non-communicable diseases (NCDs) at ages 30–70 is highest in Ukraine.